

*CRASSIES (5.ª declinació) tant per a *graixa* com per a *greix*, tenint en compte d'una banda que aquella base única els pot explicar fonèticament tots dos; i d'altra banda en l'aspecte morfològic, i des del punt de vista del llatí, és molt més versemblant que els arbitraris *CRASSIU/*CRASSIA (o *CRASSĒUM, -A), no menys hipotètics però més mancats de paral·lels; en part hi hagué més tard *crassies* → *crassia*. Així no fem més que repetir el cas de *luxuries/luxuria, materies/materia, sanies/*sania, insanies/insania, (in)temperies/intemperia, facies/ll. vg. facia, glacies/ll. vg. glacia*, i els nombrosos casos de *-ities/-itia (canities/canitia etc.)*. I de fet el català i l'occità posseïren també una formació paral·lela *GRÖSSIES, amb pas parcial, ulteriorment, a *GRÖSSIA, d'on cat. *gruix* i *gruixa*, dels quals només el seu origen restà en les llengües ultrapirenaiques: oc. ant. *gruoissa*, fr. ant. *groisse* (Ss. XII-XIV, i en el sentit de «grosse», 'prenyatge' molt usual fins c. 1600).

El tipus *greix* i més el tipus femení *graixa* tenen més extensió romànica, encara que tampoc no estiguin documentats en llatí: però oc. *grais* es troba ja en dos traductors (B. Alaman de Narbona i un altre), i *graiissa* és freqüent en oc. antic, fr. *graisse* en tots temps, i port. *gra(i)xa* (on hi ha també *graiço* masculí, CMichaëlis, *RLus.* XIII, 328-30). Els dos membres del duplicat *graiissa/graisse* i *gruoissa/gruoisse* degueren existir com a resultat de *CRASSIES i *GROSSIES, un i altre com a femenins, fins cap als Ss. VIII-IX en què el català i el gallo-romànic perderen definitivament tant la -E com la -U; llavors *greix* i *gruix*, primer femenins, passarien a masculins, segons el model de duplicats com *la fosca, la seca, la torta, la força*, al costat dels quals viuen no sols el masculí *esforç*, sinó els substantius *el tort, el sec, el fosc, l'escur*. Per un procés comparable *glaç* sortí del ll. GLACIES/-IA, on també són el cat. i l'oc. els qui afavoreixen el masculí, enfront del fr. *glace* (GLACIA), i ací, de més a més, hi ha l'it. *ghiaccio*, singular extret del plural (de *ghiacci* o del neutre *le ghiaccia*), mentre que només el lleon. dial. *llaz* ha restat fidel a GLACIES. En català arcaic i més en oc. ant. resten supervivències (de vegades un poc alterades) de *-ITIES (lassetz, conhdetz)*; i els altres que estudió a CONDÍCIA (a *EntreDL* I, 171, 202) a propòsit del *cundesc* d'Eiximenis; i també tenim en català *tempir* de TEMPÈRIES (TEMPS).

Deriv. de *greix*. *Greixera* 'recipient de rostir' [1504, *DAG.*] bal. (no cat. or., com suposa *AlcM*), 'espècie de guisat amb força greix etc.' (*AlcM*), mall. i men. («jo'n fatia una *graiuxera* / que no n'hau menjada mai, / d'espècies, safrà i canyella / i ---», Camps Merc., *Folk.* Men. I, 129). *Greixer*. *Greixar* v. [DOrt., 1917; DFa., P. Bertrana] és el mot correcte en lloc del castellanisme *engrassar*; *greixatge* (i no pas els vergonyosos castellanismes *engràs* o *engrassat*); *desgreixar* [Caretà Vidal, *Barbr.*]; i no pas el cast. *desengrassar*. *Greixe(s)a*.

Greixelló, -illó. *Greixet* («el greixet fa el blanquet», dita proverbial celebrant les dones revingudetes). *Greixim*. *Greiximònia*.³ *Greixina* mall., nom d'una classe de pedra fluixa i permeable (St. Llorenç des Cardassar, 1964), i altres accs. mall. i del Baix Empordà; *greixi-*

nera, greixinós, engreixinar, desengreixinar. *Greixó* substitueix el cat. central *llardó* en les diòcesis de Girona, Vic, Solsona, en alguna comarca de l'Ebre i fins al Pallars Sobirà (Farrera, 1933); però *greixolins* de Cardós i Vall Ferrera (1932-3); d'on el derivat *greixonera* [1485, Vic]; «rodar l'ast ---; posar debax la *greixonera* per pendre lo suc: picjicere *auxillam* ad sucum colligendum; lo llart ---», OPou (*ThPu.*, 225); també usual a Formentera (1963) i a Eiv. («cazuela», Pérez Cabrero) i a Eiv. també com a nom d'un guisat anàleg a la *greixera* mall. i men., del qual dóna la recepta JnCastelló (*Ibiza y Form.*, 117). +*Greixoner* adj. 'gras' aplicat al terreny a l'Alt Ter: «és una planta que només es fa en punts que sigui *grāsuné* i molladiu» (Setcases, 1936); *greixonenc*; *greixonerada*; *greixum* 'substància alimentosa i grassa': el ranxo de Montjuïc consistia en una calderada amb «alguna ensopegada de *greixum*», Coromines, 1897 (*Presons Im.*, p. 141); *greixumer* m. 'grassor, obesitat' pall. «no s'hi pot puïar amb tant *greixumer* per aguestes costes», Joan Lluís (*Els Pastors i les Estrelles*, p. 85); *greixor* < *greix* × *grassor*. *Greixós* [fi S. XIV, AntCanals: «poschiretz los camps *grexozos* e los masos rics de Itàlia», *Scipió, NCL.*, 70].

Engreixar [fi S. XIII] usat intr. en les *VidesR* (veg. en el gloss., si bé sembla haver-hi també *engrayxar-se*): «eu *engreys* per aquestes paraules de què vosaltres me turmentats», f° 66r1 (n. 4); «tant ella *engrexà* que un jorn ofegà», Eiximenis (*Terç*, f° 147v); i en *L'Alhota Enganada* del balear Bartomeu Crespí: «que no veus que aquest *engrexa* / just de vaure-tè penà?» (15); però en el Princ. només és tr. o refl. (*LleuresC*, 74), veg. els exemples d'escr. Renaix. aplegats pel *DBal. Engreix. Engreixament*.

Regreix val. 'recompensa': «l'ma de claus / tot s'ho mereix, / però a vegades / té mal *regreix*», MGadca (*T. del Xè III*, 6). *Regreixa?*

CPT.: *Se greixfondre* 'fer-se mala sang' ross. (Saisset, *Catal. d. R.*, 251). *Engreixa-conills*; *engreixa-porcs*; *engreixa-sastres*.

¹ En ross., naturalment, amb la pronúncia *grei*, de vegades usat en el sentit de 'terres grasses' (Pau Berga, que *AlcM* malentén com 'guaret'). En el País Valencià, *grassa* subst. f., té, si no m'enganyo, ús més ampli que en els altres dialectes, i certament més antic: OPou entre els «sabors» posa l'adj. *fat* i distingeix aquest entre «*fat* de *grassa* demasiada: pinguis» i «*fat* y dessaborit, sens sal» (*ThPu.*), segurament reflectint aquí un ús valencià. Potser això a Val. no és imitació del castellà, i en tot cas, s'ha de fer en aquest punt alguna reserva valenciana a la condemna com a castellanisme. — ² El gironí OPou sembla fer alguna distinció entre els dos mots: «salmorra ---; *greix dols* o la mantega de porc ---; lo llart: *arvina, lardum*» (*ThPu.*, 198). — ³ Amb la terminació d'AGRIMONIA.

LLISTA CORRELATIVA DE DERIVATS I COMPOSTOS: *crassitud, crassetat, crassós, cràssula, crassulàcies, grassal, grasset, grassell, grassó, grassilló* m. i adj., *grassàs*,